

over

De vergeten boodschap van de agologie

door A. W. van den Ban, met medewerking van F. R. Oomkes

Het artikel van Uiterweerd over dit onderwerp in het Tijdschrift voor Agologie (1973, 4) bevat verschillende interessante gedachten. Met name lijkt het mij van belang dat hij er op wijst, dat de andragologen in Nederland te weinig aandacht hebben besteed aan een belangrijk aspect: kennisoverdracht. De agologen treft dit verwijt niet, aangezien de pedagogen (agologen 'avant la lettre') hieraan altijd wèl aandacht hebben geschonken.

Op een aantal punten geeft dit artikel echter ook aanleiding tot discussie. Hiervoor lijkt het wenselijk een onderscheid te maken tussen voorlichting en voorlichtingskunde zoals het gebruikelijk is een onderscheid te maken tussen onderwijs en onderwijskunde.

Voorlichting zien we als opzettelijke hulp bij besluitvorming door middel van communicatie. Het begrip wordt in Nederland ook in een andere betekenis gebruikt, o.a. door de Rijksvoorlichtingsdienst, maar dat is voor het onderwerp van Uiterweerd niet van belang. We hebben echter wel de indruk, dat Uiterweerd de verschillende betekenissen door elkaar haalt als hij de voorlichtingsofficier van het Amerikaanse Ministerie van Defensie (p. 173) op één lijn stelt met de voorlichters over wie hij elders in zijn artikel spreekt. Deze voorlichtingsofficier is eerder propagandist en manipulator. We vinden deze illustratie dan ook slecht op zijn plaats in een paragraaf over probleemoplossende voorlichting. Wij willen niet zeggen, dat de Nederlandse Rijksvoorlichtingsdienst ook propaganda tracht te maken. Zij tracht echter meer objectieve informatie verschaffen dan hulp te verlenen bij besluitvorming.

Voorlichtingskunde tracht de voorlichters te helpen bij beslissingen over de wijze waarop zij hun voorlichtingsactiviteiten zullen uitvoeren en bij beslissingen t.a.v. de organisatie van voorlichtingsdiensten; dit is dus een decisie-gerichte sociale wetenschap.

Als Uiterweerd stelt dat de voorlichtingskunde zoals die in Wageningen wordt bedreven, de *inhoud* van de boodschap niet ter discussie stelt, maar zich alleen bezig houdt met de *wijze van overdracht*, heeft hij ten dele gelijk (p. 171). Het lijkt ons niet wenselijk, dat de voorlichtingskundige zich als dilettant gaat begeven op de gebieden waarop de voorlichter inhoudelijk geschoold is, of dat nu gezondheidsleer, voeding, bedrijfseconomie, landbouwkunde of iets anders is. Anderzijds heeft de voorlichtingskunde natuurlijk wel invloed op de *inhoud* van de voorlichting. Hij kan helpen methoden te ontwikkelen om de vakkennis van de voorlichter te vergroten, bv. door de communicatie van het wetenschappelijk onderzoek naar de voorlichters te verbeteren. Evenzo kan hij zich richten op communicatieverbetering tussen

der te helpen hierbij een bewuste keuze te maken. Op dit punt is er een principieel verschil tussen voorlichters en reclamemensen of propagandisten, dat Uiterweerd zich op p. 172 niet blijkt te realiseren. In de tweede plaats zal de cliënt waarschijnlijk alleen een goede exploitant van een patates fritestent of een goede andragoog worden als hij zelf volledig achter deze keuze staat, doordat niemand hem deze keuze heeft opgedrongen.

Er zijn een aantal problemen, waarbij bovenstaande problematiek geen grote rol speelt, omdat er weinig verschil van mening bestaat over de na te streven doeleinden. Als bijv. een cholera epidemie uitbreekt in een gebied waar veel mensen niet weten dat zij door zich te laten inenten de kans op een besmetting met deze ziekte aanzienlijk kunnen verminderen, dan is vrijwel iedereen het er over eens, dat een gezondheidsvoorlichter er goed aan doet hen dit duidelijk te maken. In dit soort situaties, dat beslist niet zeldzaam is, is het interactiemodel van Havelock goed bruikbaar. Als echter alleen de cliënt zelf een verantwoorde beslissing kan nemen, verdient het de voorkeur te werken met het probleemoplossingsmodel.

Bij verschillende voorlichtingsdiensten vindt een verschuiving plaats van een problematiek die zich leent voor het werken met het interactiemodel en een tamelijk directieve wijze van voorlichting naar een problematiek die zich meer leent voor het werken met het probleemoplossingsmodel en een meer non-directieve methodiek. Lang niet altijd zijn de voorlichters zich tijdig bewust geweest van deze verandering en haar consequenties, zodat zij te lang zijn doorgegaan om op een directieve wijze voorlichting te geven.

Een moeilijkheid bij al ons handelen en dus ook bij het geven van voorlichting is, dat ons inzicht in de uiteindelijke gevolgen van een bepaalde handelwijze vaak veel te wensen over laat. Velen van ons zijn in de vijftiger jaren blij geweest met de stijging van de welvaart in Nederland zonder te denken aan de mogelijkheid, dat dit de gevolgen kan hebben, die de Club van Rome onlangs heeft berekend. Niemand zal bestrijden, dat een verdieping van dit inzicht wenselijk is, maar er bestaat behoefte aan mensen die concreet kunnen aangeven hoe we een zo goed mogelijk inzicht in de gevolgen van ons handelen kunnen krijgen. Ook veel voorlichters en voorlichtingskundigen hebben beslissingen genomen zonder over deze gevolgen na te denken en zonder bewust te kiezen welke gevolgen zij wenselijk achten. We streven er naar dit in de toekomst te voorkomen o.a. door bij het onderwijs aandacht te geven aan de ethiek van de voorlichting. Eén van de vragen, waarbij ethische overwegingen een belangrijke rol spelen bij de beantwoording, is de vraag aan welk type voorlichting men mee wil werken, bijv. gezondheidsvoorlichting of voorlichting over het gebruik van cosmetica.*

* Bovenstaande gedachten zijn nader uitgewerkt in:

A. W. van den Ban, *Inleiding tot de Voorlichtingskunde*, Boom Meppel, in druk.

Op p. 179/180 wijst Uiterweerd er op, dat een student bij andragologische opleiding aan een universiteit geen antwoord vindt op vragen uit de beroepspraktijk. Als dit juist is, is dat anders dan bij de opleidingen op het gebied van de medische, technische of landbouwwetenschappen. Daar wordt uiteraard ook geen antwoord gegeven op alle vragen uit de beroepspraktijk, maar men kan moeilijk zeggen, dat deze opleidingen niet relevant zijn voor de vragen en de problemen van de praktijk. Is er een reden, waarom dit bij de andragologie anders zou zijn?

Enige opmerkingen n.a.v. het artikel 'Over beïnvloeding als proximaal soortbegrip van agogie' van T. T. ten Have

door M. M. Huis in 't Veld

Het is m.i. jammer in de 'boom van Porphyrius' 'werking' als genus proximum te kiezen voor 'inwerking'. Inwerking is immers een relationeel begrip, 'werking' niet. Men gaat dus in één stap over op een geheel anderssoortig begrip. Bovendien hoeft er bij 'inwerking' geen sprake te zijn van 'werking' door die- of datgene, wat inwerkt. Immers, die- of datgene, *dat de inwerking ondergaat* kan degene zijn, die het proces op gang zet, b.v. door naderbij te komen, wakker te worden of bewust aandacht aan iets te schenken. Het kan ook het *medium zijn*, dat de 'inwerking' op gang zet, b.v. licht, dat op een gekleurde steen valt. Als er dus iets of iemand op Y inwerkt, is het niet vanzelfsprekend hiervoor een oorzaak X aan te wijzen, die 'werkt'.

Men kan 'beïnvloeding' definiëren als een niet-wederkerig proces, dat zich voltrekt tussen X en Y, door uit te gaan van de beïnvloeder X, of door uit te gaan van het objekt van beïnvloeding, Y. In het eerste geval beschrijft men de *intentie om te beïnvloeden*, met het gedrag, dat hieruit resulteert, in het tweede geval *het resultaat van de beïnvloeding*. Aangezien het in dit artikel gaat om het definiëren van een empirisch-wetenschappelijk, dus meetbaar begrip, lijkt mij uitgaan van X niet mogelijk. Men kan immers (zoals Oppenheim stelt) een intentie om te beïnvloeden meestal alleen indirect vaststellen, b.v. uit verklaringen van X. Deze intentie om te beïnvloeden bewijst echter nog niet, dat X werkelijk beïnvloedt. Bovendien kan X beïnvloeden zonder dat hij dit wenst of weet. Wij kunnen dus, door het gedrag van X te observeren niet te weten komen, of hij beïnvloedt of niet.

Ik zou er voor willen pleiten bij de definitie van beïnvloeding uit te gaan van Y. 'Oppenheim spreekt alleen van beïnvloeding, als de invloed tot uiting komt en terug te vinden is in het gedrag van degene, die wordt beïnvloed', stelt Ten Have, en hij voegt er aan toe, dat beïnvloeding in de agogie een veel ruimere betekenis heeft. Ik ben het niet met Ten Have eens,